

УДК: 658.26:628.46

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.197.116-120>

Сич К.О.

Поліський національний університет

Sych Karyna

Polissia National University

<https://orcid.org/0000-0002-0013-9315>

ДРАЙВЕРИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У дослідженні визначено, що спроби суб'єктів господарювання щодо раціонального використання природних ресурсів і зниження негативного впливу на природне оточення стикаються з проблемами у балансуванні екологічних та економічних цілей підприємства. Доведено, що драйвери еколого-економічного розвитку підприємства сприятимуть балансуванню його екологічних та економічних цілей. Обґрунтовано, що драйвери еколого-економічного розвитку підприємства формуються на наступних рівнях: національному (міжнародні стандарти екологічного менеджменту, державна екологічна стандартизація та сертифікація, тощо); регіональному (індустріальні парки, популяризація екологічно «нейтральних» товарів та послуг в соціумі); локальному (екологічне підприємництво, зниження ресурсоемності виробництва, розвиток культури поводження з відходами тощо забезпечення сталого розвитку національної економіки тощо). Визначено типи еколого-економічного розвитку підприємства, а саме: відносний ресурсозберігаючий і ресурсовитратний; переважно інтенсивний і екстенсивний; відносний витратозберігаючий і витратомісткий та нейтральний.

Ключові слова: драйвери еколого-економічного розвитку, підприємство, навколишнє середовище, типи еколого-економічного розвитку.

DRIVERS OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The study establishes that in the modern world, the negative environmental consequences of industrial development aimed at increasing the production of socially necessary goods and services have become apparent. At the same time, efforts to rationally use natural resources and reduce the negative impact on the natural environment raise several questions about balancing enterprises' ecological and economic goals. It is substantiated that the drivers of the eco-economic development of enterprises will facilitate balancing their environmental, and economic objectives. It is proven that the drivers of the eco-economic development of enterprises are formed at the following levels: national level (international standards of environmental management, state ecological standardization and certification, circular economy, "green" bonds, environmental taxation, etc.), regional level (industrial parks, environmental management, promotion of environmentally "neutral" goods and services in society), local level (ecological entrepreneurship, support for eco-economic development at the level of territorial communities (local environmental taxes and fees), development of infrastructure for eco-economic development of enterprises aimed at reducing anthropogenic pressure on the natural environment, decreasing production resource intensity, developing a waste management culture, advancing the circular economy, and ensuring the sustainable development of the national economy.)

The types of eco-economic development of an enterprise have been identified, namely: relatively resource-saving and resource-intensive; predominantly intensive and extensive; relatively cost-saving and cost-intensive, as well as neutral.

It is indicated that the classification of an enterprise under a particular type of eco-economic development is based on the calculation of the following indicators: the cost per unit of production before and after the implementation of environmental measures, the share of investments in the implementation of these measures, the baseline physical volume of sales of environmentally safe products, the profitability rate of investments in the enterprise's environmental measures, changes in the price of environmentally safe products, the increase in the physical volume of sales of environmentally safe products, and the total amount of excess profit resulting from the implementation of the measures, among others.

Keywords: drivers of eco-economic development, enterprise, environment, types of eco-economic development.

JEL classification: O1, O3, O4.

Постановка проблеми. У сучасному світі стали очевидними негативні екологічні наслідки розвитку індустріального виробництва задля збільшення виробництва суспільно необхідних товарів і послуг. Порушення екологічної рівноваги призвели до забруднення

навколишнього середовища, вичерпання природних ресурсів та змін клімату. За зниження екологічного навантаження на довкілля найбільшу відповідальність несуть суб'єкти господарювання. Водночас, за їх спроби раціонального використання природних

ресурсів і зниження негативного впливу на природне оточення виникає низка питань у балансуванні екологічних та економічних цілей підприємства. Вітчизняні підприємства, у складних умовах сьогодення, спричинених російською агресією на території України, стикаються з новими екологічними ризиками. Водночас, дотримання екологічних стандартів залишається пріоритетом, а споживачі та інші зацікавлені сторони активно сприяють створенню екологічно відповідального бізнесу.

Дана проблематика є актуальною та потребує обґрунтування драйверів еколого-економічного розвитку підприємства, які фокусуються на поєднанні екологічної діяльності та економічної прибутковості задля досягнення сталого розвитку підприємства у контексті глобальних екологічних викликів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми еколого-економічного розвитку підприємства та визначення його рушійних сил стали об'єктами дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема це Кононова І., Желібо Є., Гацька Л., Мурована Т., Чернова Т. та інші.

Проте, в даних дослідженнях не означено драйвери еколого-економічного розвитку підприємства, які сприятимуть не тільки балансуванні його екологічних та економічних цілей, але й сприятимуть сталому розвитку суспільства.

Метою дослідження є обґрунтування драйверів еколого-економічного розвитку підприємства, які сприятимуть не тільки балансуванні його екологічних та економічних цілей, але й сприятимуть сталому розвитку суспільства.

У дослідженні застосовано методи, використання яких дозволило досягти зазначеної мети. Відтак, у статті використано наступні методи: наукового узагальнення – означення негативних екологічних наслідків розвитку індустріального виробництва задля зростання виробництва суспільно необхідних товарів і послуг; абстрагування – з метою більш поглибленого вивчення особливостей встановлення драйверів еколого-економічного розвитку підприємства на макро- і мікрорівнях; аналізу і синтезу – формування мети дослідження і гіпотези щодо обґрунтування драйверів еколого-економічного розвитку підприємства, які фокусуються на поєднанні екологічної діяльності та економічної прибутковості задля досягнення сталого розвитку підприємства у контексті глобальних екологічних викликів; графічний – представлення матеріалу дослідження за допомогою рисунків, таблиць.

Виклад основних результатів дослідження. Узагальнення наукових досліджень дає можливість стверджувати, що драйвери еколого-економічного розвитку переважно асоціюються внутрішніми і зовнішніми факторами, які впливають на збільшення виробництва життєво необхідних товарів і послуг для суспільства на макро та мікро-рівнях. До них належать: попит на ринку, конкуренцію, зміни на міжнародних ринках і обсяги інвестицій тощо.

Як зазначає Кононова І.В., на макро рівні основна мета драйверів полягає у можливості їх впливу на

ключові параметри функціонування соціально-економічної системи країни, реагуючи на зовнішні та внутрішні стимули. Драйвери самі по собі не є визначальними для загального розвитку соціально-економічної системи, але вони створюють необхідні передумови шляхом впливу на різні її складові та сприяють збільшенню ефективності через взаємодію між ними [3].

Драйвери еколого-економічного розвитку підприємств визначаються комплексом факторів, які сприяють ефективному використанню ресурсів, збереженню навколишнього середовища та забезпеченню сталого економічного зростання суб'єкта господарювання. Одним із ключових драйверів є законодавче регулювання та впровадження екологічних стандартів, які змушують підприємства звертати увагу на екологічні аспекти діяльності.

Національне та міжнародне законодавство визначає інституційні рамки для формування та впровадження екологічної відповідальності підприємств в Україні з метою зменшення негативного впливу господарської діяльності на природне середовище та забезпечення сталого розвитку. Зокрема, міжнародний стандарт ISO 14001:2004 (і пізніше ISO 14001:2015) визначає термін «екологічний аспект» як важливе поняття, що відображає взаємодію компанії з навколишнім середовищем [5]. Головний зміст даного стандарту полягає у тому, щоб підприємства усвідомлювали вплив діяльності на навколишнє середовище і були здатні ефективно управляти таким впливом. Концепція «екологічного аспекту» включає різні напрями діяльності підприємства, які можуть впливати на навколишнє середовище. До них відносяться: ступінь використання ресурсів, емісія викидів, управління відходами, ризики забруднення, вплив на біорізноманіття тощо. За таких умов важливо враховувати як прямий, так і непрямий вплив діяльності підприємства на довкілля.

Глобальний договір ООН, до якого включені – Паризька угода про зміну клімату та Договір про біорізноманіття, підтримує три ключових принципи збереження довкілля: обережності, який передбачає попередження можливих шкідливих впливів на довкілля, навіть у випадках, коли відсутні повні дані або відомості про ризики. Бізнес повинен вживати запобіжні заходи та обирати такі технології та підходи, які мінімізують можливість негативного впливу на навколишнє середовище; підвищення відповідальності за стан довкілля, коли бізнес повинен нести відповідальність за наслідки своєї діяльності для навколишнього середовища та означає врахування екологічних аспектів у прийнятті управлінських рішень, а також відшкодування шкоди, завданої довкіллю; сприяння розвитку екологічно безпечних технологій стимулює бізнес до розробки та впровадження технологій, які зменшують вплив на довкілля та сприяють сталому розвитку. Зазначені принципи спрямовані на екологічний менеджмент підприємства, інвестування у відновлювану енергетику, зелені технології, ефективне використання ресурсів та інші інновації.

Узагальнюючи наукові дослідження доцільно відмітити, що драйвери еколого-економічного розвитку

підприємства формуються на національному, регіональному та локальному рівнях, які спрямовані на зниження антропогенного навантаження на природне середовище, зниження ресурсоемності виробництва,

розвиток культури поводження з відходами та поглиблення циркулярної економіки, забезпечення сталого розвитку національної економіки тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Драйвери еколого-економічного розвитку підприємства

Драйвери, за рівнем виникнення	Суб'єкти впливу (те, на що впливають драйвери)	Результати впливу
1. Національний: - Міжнародні стандарти екологічного менеджменту; - Державна екологічна стандартизація та сертифікація; - циркулярна економіка; - «зелені» облігації; - екологічне оподаткування.	Експортоорієнтовані та великі підприємства	Зниження антропогенного навантаження на природне середовище, зниження ресурсоемності виробництва, розвиток культури поводження з відходами та поглиблення циркулярної економіки, забезпечення сталого розвитку національної економіки
2. Регіональний: - індустриальні парки; - екологічний менеджмент; - популяризація екологічно “нейтральних” товарів та послуг в соціумі.	Середній та великий бізнес	
3. Локальний: - екологічне підприємництво; - підтримка еколого-економічного розвитку на рівні територіальних громад (місцеві екологічні податки та збори); - розвиток інфраструктури для еколого-економічного розвитку підприємств.	Місцеві ініціативи в сферах поводження з відходами та ресурсозбереження. Малий та середній бізнес. Індивідуальні споживачі (населення громади)	

Джерело: розроблено автором.

У складних умовах сьогодення, спричинених війною росії в Україні, підприємства стикаються з новими екологічними ризиками. Водночас, дотримання екологічних стандартів залишається пріоритетом, а споживачі та інші зацікавлені сторони активно сприяють створенню екологічно відповідального бізнесу. За визначенням Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, важливими екологічними аспектами є збереження та захист навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, а також заходи з пом'якшення негативних впливів на зміну клімату та біорізноманіття.

У контексті даних викликів, виробники звертають увагу на зменшення споживання ресурсів, а особливо енергії та води, впроваджують сучасні інноваційні технології утилізації відходів та системи зелених закупівель [8]. Важливим є те, щоб екологічні заходи відповідали бізнес-інтересам та сприяли позитивному впливу на навколишнє середовище.

Згідно з доповіддю IPBES про глобальну оцінку біорізноманіття та екосистемних послуг (2019), у період з 1970 по 2018 рік населення світу зросло вдвічі, об'єми глобальної економіки збільшилися у чотири рази та обсяг міжнародної торгівлі зріс у 10 разів, що посилило негативний вплив на навколишнє природне середовище. Відтак, лише з 1980 по 2018 роки рівень забруднення пластиком середовища зріс у десять разів, а викиди парникових газів збільшилися вдвічі [1].

Тому, впровадження циркулярної бізнес-моделі виробництва і споживання товарів суспільством стає важливим кроком у відновленні загального стану здоров'я планети, оскільки вона має численні екологічні переваги. Переробка та повторне використання відходів, а

також вдосконалення їх обробки за допомогою екосистемних підходів, допомагають зменшити негативний вплив господарської діяльності на природу. В Україні деякі підприємства вже успішно впроваджують циркулярні моделі. Зокрема, компанія ТОВ «Епіцентр К» [6] виготовляє упаковку та канцтовари з макулатури, тоді як ТОВ «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» [7] відправляє пет-пляшки на вторинну переробку та здійснює роздільне збирання відходів та вживаного одягу з метою їх повторного використання. Такі практики сприяють відновленню ресурсів, зменшують обсяги відходів та приносять додатковий дохід підприємствам.

Згідно із Індексом екологічної стійкості за 2024 рік (треба поновити), Україна посіла 41-е місце з оцінкою 54,6 бали серед 180 країн, що свідчить про певний прогрес у порівнянні з минулим, коли в 2020 році займали 60-е місце [9]. Упровадження ефективної системи екологічного управління на виробничих підприємствах призводить до поліпшення екологічних характеристик їхньої продукції, що відповідає законодавчим нормам України про стратегію державної екологічної політики до 2030 року.

Національний ринок чистих технологій та екологічної підприємницької діяльності в Україні наразі перебуває на етапі активного розвитку, відзначаючись значними перспективами та потенціалом. Хоча характеристика ринку ще є неоднозначною, оскільки різноманітні оцінки розміру поточного українського екологічного ринку коливаються від кількох мільярдів до десятків мільярдів гривень [4].

Початок екологізації діяльності підприємства має ґрунтуватися на ухваленні окремих управлінських рішень щодо екологічних аспектів. З часом ці рішення

стають основою для формування екологічного менеджменту – нового напрямку управління, спрямованого на здійснення екологічної практики виробництва та мінімізацію негативного впливу на природне середовище. Впровадження екологічного менеджменту

повинно гармонізуватися з іншими стратегічними цілями підприємства, такими як максимізація прибутку та забезпечення його конкурентоспроможності.

На рисунку 1 зображено типи еколого-економічного розвитку підприємства.

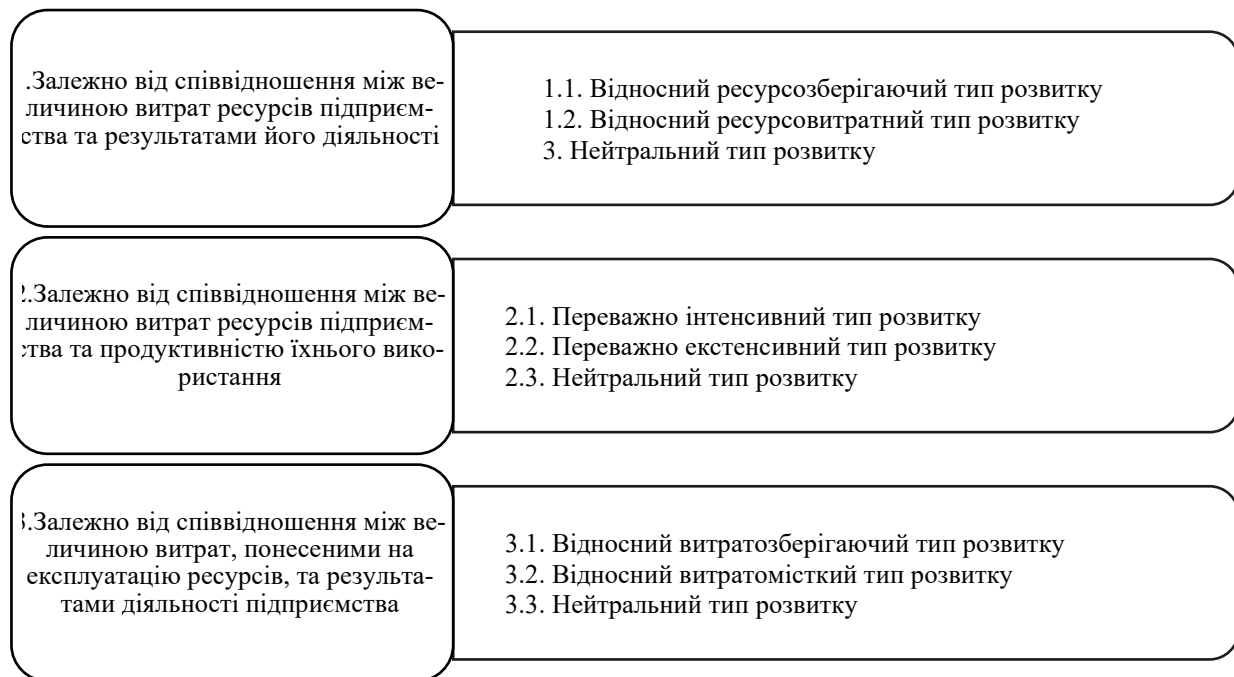

Рис. 1. Показники еколого-економічного розвитку підприємства
 Джерело: систематизовано автором на основі [2].

Згідно рисунка 1 до типів еколого-економічного розвитку підприємства слід віднести відносний ресурсозберігаючий і ресурсовитратний; переважно інтенсивний і екстенсивний; відносний витратозберігаючий і витратомісткий та нейтральний. Необхідно зазначити, що віднесення підприємства до одного чи іншого типу еколого-економічного розвитку підприємства ґрунтується на розрахунках наступних показників, а саме: собівартості одиниці продукції до та після впровадження екологічних заходів, питома вага інвестицій у впровадження зазначених заходів, базовий фізичний обсяг збуту еколого безпечної продукції, норма прибутковості інвестицій в екологічні заходи підприємства, зміни в ціні на безпечну продукцію, приріст фізичного обсягу збуту екологічної продукції та загальна величина надприбутку від впровадження заходів тощо.

Міжнародна організація стандартизації ISO розробила серію стандартів ISO 14000 з екологічного менеджменту, яка стала важливим інструментом для діяльності та еколого-економічного розвитку підприємств. Стандарти призначені як для надання підтримки у розробці так і у впровадженні системного екологічного менеджменту на підприємстві. Вони забезпечують

дотримання принципів, які сприяють підприємствам ефективно керуватися у діяльності екологічними аспектами та впливом на навколишнє середовище. Крім того, стандарти враховують різноманітність організаційно-правових форм та розмірів підприємств, з метою забезпечення доступності та імплементаційності стандартів для всіх учасників ринку.

Висновки. У дослідженні встановлено, що еколого-економічний розвиток підприємства має ґрунтуватися на встановлених драйверах, які формуються на національному, регіональному та локальному рівнях та спрямовані на зниження антропогенного навантаження на природне середовище і ресурсоемності виробництва, розвиток культури поведінки з відходами та поглиблення циркулярної економіки, забезпечення сталого розвитку національної економіки тощо.

Таким чином, дослідження фокусується на пошуку вирішення конкретної практичної проблеми, сутність якої полягає у поєднанні екологічної діяльності та економічної прибутковості для досягнення сталого розвитку підприємства у світлі глобальних екологічних викликів.

Список використаних джерел

1. Економічна відбудова України та кандидатство у члени ЄС – основні теми бізнес-форуму у Нідерландах. Міністерство економіки України: URL: <https://griml.com/xIgnJ>
2. Желібо Є.П., Гацька Л.П., Мурована Т.О. (2020). Перспективи розвитку екологічного підприємництва в Україні. Ефективна економіка, № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/3.pdf.
3. Кононова І.В. (2016). Концептуальні основи формування драйверів розвитку соціально-економічних

систем. Интеллект XXI, № 6. С. 115-123. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2016/2016_6/11.pdf

4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua>.
5. The ISO Survey of Management System Standard Certifications. (2021). International Organization for Standardization (ISO). URL: <https://griml.com/P4KXi>.
6. Екополітика. Екологічні ініціативи. Екологічні тренди. Екологічне маркування. Epicenter K LLC. URL: <https://epicentrk.ua/ua/about/ekopolityka/>.
7. Товариство «МЕТРО Кеш енд Кері Україна». Фінансова звітність. (2021). URL: https://promotions.metro.ua/finansova_zvitnist_2021/page/1.
8. Чернова Т.Л. (2013). Еколого-економічні принципи сталого розвитку національної економіки. Економіка та держава, No. 5. С. 63-66.
9. About the EPI. Environmental Performance Index. URL: <https://epi.yale.edu/>.

References:

1. Ekonomichna vidbudova Ukrainy ta kandydatstvo u chleny EU – osnovni temy biznes-forumu u Niderlandakh [Economic reconstruction of Ukraine and candidacy for EU membership are the main topics of the business forum in the Netherlands.]. Ministry of Economy of Ukraine. Retrieved from: <https://griml.com/xIgnJ>. [in Ukrainian].
2. Zhelibo, Y.P., Hatska, L.P., & Murovana, T.O. (2020). Perspektyvy rozvytku ekolohichnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Prospects for the development of ecological entrepreneurship in Ukraine]. Efficient economy, No. 3. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/3.pdf. [in Ukrainian].
3. Kononova, I.V. (2016). Kontseptualni osnovy formuvannia draiveriv rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system [Conceptual foundations of the formation of drivers of the development of socio-economic systems]. Intellect XXI, No. 6. Pp. 115–123. Retrieved from: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2016/2016_6/11.pdf. [in Ukrainian].
4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (n.d.). Retrieved from: <https://minagro.gov.ua>. [in Ukrainian].
5. The ISO Survey of Management System Standard Certifications. (2021). International Organization for Standardization (ISO). Retrieved from: <https://griml.com/P4KXi>. [in English].
6. Ekopolityka. Ekolohichni initsiatyvy. Ekolohichni trendy. Ekolohichne markuvannia [Ecopolitics. Environmental initiatives. Environmental trends. Environmental labeling]. Epicenter K LLC, Retrieved from: <https://epicentrk.ua/ua/about/ekopolityka/>. [in Ukrainian].
7. Tovarystvo «МЕТРО Кеш енд Кері Україна». Finansova zvitnist ["METRO Cash and Carry Ukraine" tovarystvo. Financial reporting]. (2021). Retrieved from :https://promotions.metro.ua/finansova_zvitnist_2021/page/1. [in Ukrainian].
8. Chernova, T.L. (2013). Ekoloho-ekonomichni pryntsypy staloho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Ecological and economic principles of sustainable development of the national economy]. Economy and the state, No. 5. Pp. 63–66. [in Ukrainian].
9. About the EPI. Environmental Performance Index. Retrieved from: <https://epi.yale.edu/>. [in English].